

**P. Ö. AYTAÇLAR, *Antik Çağda Günah, İtiraf, Kefaret/Confessiones*,
İstanbul, 2012, Ege Yayınları, 168 sayfa, (18 Levha ile birlikte).
ISBN: 978-605-5607-80-7**

Erkan KURUL*

Pınar Özlem Aytaçlar tarafından yapılan bir araştırmanın sonucu olan bu eser, antikçağ dinler tarihi açısından oldukça önemli bir veri kaynağına sahip olmakla beraber, son dönemlerde de sıklıkla birçok bilim insanı tarafından üzerinde durulan bir konu haline gelen antikçağda Kuzeydoğu Lydia ve Phrygia bölgelerinde ele geçen bir grup kefarete yazıtına değinmektedir. Bu bağlamda 146 tane yazıt ve fragmandan oluşan epigrafik belge grubu üzerinden elde edilen veriler, belirli başlıklar altında bir *Katalog* (85-149) şeklinde düzenlenmiştir. Kitabın sonunda belli yazıtlara ait 18 fotoğrafın bulunduğu bir *Levhalar* (149-168) bölümü bulunmaktadır. Bu alanda yapılmış daha önceki çalışmaların derlenmiş olduğu *Bibliyografya ve Kısaltmalar* (13-19) ise kitabın başında yer almaktadır. Eser, bir bütün olarak ele alındığında, Katakekaumene ve Maionia yöreleriyle Philadelpheia ve Tripolis kentlerinin M.S. I. yüzyıldan M.S. III. yüzyıla kadarki dinsel, toplumsal ve kültürel yaşamlarına ışık tutan epigrafik bilgi birikimi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Çalışmada ileri sürülen fikirler, elde edilen veriler, bunların yorumlanması üzerine yapılan atıflar ile referanslar genel olarak bölgede kapsamlı araştırmalar yapan bilim insanları ve konuya ilişkin tezleri üzerine kurgulanmıştır.

Eser spesifik konular üzerinde bir araya getirilen 8 ana başlıktan meydana gelmektedir. *Önsöz*'ün (19-20) ardından, 1. başlığı oluşturan *Kefarete Yazıtları*'nda (21-29) kefarete yazıtlarının içeriklerinin tanımlaması, tarihlemesi ve yer aldığı topografyanın analizi yapılmıştır. Ayrıca söz konusu bölgelerde ikamet eden halkların geografik, etnografik, demografik yapısıyla tinsel kimlikleri ve bu kimlik çatısı altında kefarete yazıtlarının ne gibi bir role sahip olduğu tartışılmış ve bunların bölgenin sosyo-kültürel yaşamına etkileri değerlendirilmiştir. *Kefarete Yazıtlarının Kökeni*'nin (29-37) irdelendiği ikinci başlıkta, Kefarete Yazıtları'nın tarihsel süreç içerisinde geçirdiği yolculuk ve tarihsel gelişimi anlatılmıştır. Bu bağlamda, kefarete yazıtları Hitit ve Babil tabletlerindeki benzer metinlerle paralel olarak incelenmiş; Kefarete Yazıtları'nda geçen dinsel unsurların, Hristyanlık ve Musevilik gibi monotheist dinlerle olan bağlantısı irdelenmiştir. Ayrıca burada, kefarete yazıtlarının kökeninin doğu kültürüne mi batı kültürüne mi ait olduğu sorgulanarak bu konuda bilim insanlarının da belirttikleri görüşlere ve hipotezlere yer verilmiştir. Üçüncü başlık altındaki konu *Yazıtların Ait Oldukları Dönemin Toplumsal Yapısı* (37-43) adı altında incelemeye alınmıştır. Burada söz konusu bölgelerde yaşayan halkların toplumsal kimlikleri sorgulanmıştır. Roma Dönemi Küçük Asya'sında ortaya çıkan kefarete kültürünün temelinde yer alan sosyo-kültürel kimlik de bu anlamda araştırılmıştır. Bu kimlik çatısı altında, kefarete yazıtlarının altında yatan insan-tanrı ilişkisi ve de bu ilişkinin birer kolu olan toplumsal ahlak görüşü ve felsefesine yer verilmiştir.

Dördüncü başlıkta, *Yazıtların Adandığı Tanrılar* (43-51) teker teker ele alınmıştır. Bu tanrı ve tanrıçalar, yerel kültürleriyle birlikte tanımlanmıştır. Kefarete yazıtlarında sıkça adları geçen; Artemis Anaëitis, Men, Apollon, Zeus, Anatanrıça/Meter kültü, bir takım yerel tanrı ve tanrıçalar

*Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, Antalya, erkankurul@hotmail.com